

สิทธิในท้องฟ้ามืด

The Right to Dark Skies

ปัทเทพ อยู่ยืนยง

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สิทธิในท้องฟ้ามืด

THE RIGHT TO DARK SKIES

ปัทิเทพ อยู่ยืนยง

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สิทธิในท้องฟ้ามืด

The Right to Dark Skies

บรรณาธิการสำนักพิมพ์:

กรกฎ งานวงศ์พาณิชย์

ISBN (e-book):

978-616-620-082-9

ผู้เขียน:

ปีติเทพ อยู่ยืนยง

เจ้าของและผู้จัดพิมพ์:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สำนักงานบริหารงานวิจัย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

โทรศัพท์: 0 5394 3603-5

<https://cmupress.cmu.ac.th>,

E-mail: cmupress.th@gmail.com

พิมพ์ครั้งที่ 1:

มกราคม 2569

ราคา:

225 บาท

© สงวนลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ห้ามลอกเลียนแบบ ทำซ้ำ ดัดแปลง ส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้ รวมทั้งการจัดเก็บ ถ่ายทอด ไม่ว่ารูปแบบหรือวิธีการใด ๆ ด้วยกระบวนการทางอิเล็กทรอนิกส์ การถ่ายภาพ การบันทึกหรือวิธีการอื่นใด โดยไม่ได้รับอนุญาต

ผู้เขียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิติเทพ อยู่ยืนยง เป็นนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อมและสิทธิมนุษยชนอย่างลึกซึ้ง ถ่ายทอดเนื้อหาได้อย่างเป็นระบบ รอบด้าน และมีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายสาขา หนังสือเล่มนี้จึงมิได้จำกัดคุณค่าอยู่เพียงในแวดวงวิชาการนิติศาสตร์เท่านั้น หากยังเป็นประโยชน์ต่อผู้กำหนดนโยบาย นักวิจัย บุคลากรด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดจนประชาชนทั่วไปที่ห่วงใยคุณภาพชีวิตและอนาคตของสังคม

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีความยินดีอย่างยิ่งที่ได้เผยแพร่หนังสือ “สิทธิในท้องฟ้ามีด” ซึ่งถือเป็นผลงานที่มีคุณค่าทั้งในเชิงวิชาการและเชิงสังคม และเชื่อมั่นว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นหมุดหมายสำคัญในการจุดประกายการตระหนักรู้ และการขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่การคุ้มครองสิทธิในสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนต่อไป

ศาสตราจารย์ (เชี่ยวชาญพิเศษ)
ดร. นายสัตวแพทย์ กรกฎ งานวงศ์พาณิชย์
บรรณาธิการบริหาร
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คำนำ

ปัญหามลภาวะทางแสง (Light Pollution) เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ทั่วทุกมุมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองใหญ่ที่มีการติดตั้งใช้งานไฟส่องสว่างภายนอกอาคารอย่างหนาแน่นในเวลากลางคืนหรือเมืองที่มีการพัฒนาที่อยู่อาศัย อาคาร เคหะสถาน และสิ่งปลูกสร้างที่ต้องมีการติดตั้งใช้งานไฟส่องสว่างภายนอกอาคารในยามค่ำคืน ซึ่งจะมีการส่องของแสงพุ่งขึ้นไปบนท้องฟ้าและส่องเข้าไปยังระบบนิเวศ จนทำให้ท้องฟ้าในยามค่ำคืนในบริเวณพื้นที่ชุมชนเมืองที่มีผู้คนอาศัยอยู่หรือมีการเปิดใช้งานไฟส่องสว่างภายนอกอาคารบริเวณอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างในเวลากลางคืนมีแสงเรืองบนท้องฟ้า (Sky Glow) ซึ่งในส่วนของประเทศไทยก็ประกอบไปด้วยพื้นที่ใจกลางเมืองและพื้นที่ชานเมืองหลายแห่งที่ถูกปกคลุมไปด้วยแสงเรืองบนท้องฟ้าในยามค่ำคืน จนทำให้ท้องฟ้าเหนือพื้นที่เหล่านี้เต็มไปด้วยความสว่างไสวบนท้องฟ้าและมีแสงเรืองบนท้องฟ้าปกคลุมเมืองในเวลากลางคืน ซึ่งแสงเรืองบนท้องฟ้าย่อมทำลายบรรยากาศความมืดมิดตามธรรมชาติในยามค่ำคืน (Natural Dark Skies) จนนำไปสู่การสูญเสียสมดุลวัฏจักรตามธรรมชาติที่เวลากลางคืนควรถูกปกคลุมด้วยบรรยากาศท้องฟ้ามืดและเวลากลางวันควรเต็มไปด้วยความสว่างด้วยแสงสว่างตามธรรมชาติ (Natural day-night pattern) โดยแท้ที่จริงแล้วสมดุลวัฏจักรตามธรรมชาติเช่นว่านี้ล้วนแล้วแต่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ สัตว์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ แม้ว่าประเทศไทยจะมีความพยายามสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหามลภาวะทางแสง ควบคู่ไปกับการรณรงค์ส่งเสริมเขตอนุรักษ์ท้องฟ้ามืดในประเทศไทย แต่มลภาวะทางแสงก็ยังคงเกิดขึ้นตามการติดตั้งใช้งานไฟส่องสว่างภายนอกอาคารที่ไม่เหมาะสมหรือไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกิดแสงส่องขึ้นไปบนท้องฟ้า อีกทั้งยังไม่ได้มีการออกมาตรการการมารองรับเพื่อจัดการแก้ไขปัญหามลภาวะ

ทางแสง ตลอดจนยังไม่มีการวางกติกการใช้งานไฟส่องสว่างภายนอกอาคาร
ในเวลากลางคืน เพื่อใช้ควบคุมความประพติของบุคคลในสังคมที่ต้องใช้งานไฟ
ส่องสว่างภายนอกอาคารในเวลากลางคืน ให้ปฏิบัติตาม หากผู้ใช้งานไฟส่องสว่าง
ภายนอกอาคารฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามก็อาจมีความผิดตามกฎหมายและได้รับโทษ
ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ อย่างไรก็ตามมีคำถามว่ากฎหมายไทยที่บังคับใช้
ในปัจจุบันอาจถูกนำมาใช้เป็นหลักประกันสิทธิในท้องฟ้ามืด (Right to Dark Skies)
หรือไม่ แล้วกฎหมายไทยเหล่านี้จะมีเนื้อหาที่กล่าวถึงสิทธิดังกล่าวอย่างไร หนังสือ
เล่มนี้จะนำเสนอสาระสำคัญของกฎหมายไทยที่มีเนื้อหาในเชิงส่งเสริมสนับสนุน
สิทธิในท้องฟ้ามืด รวมทั้งหนังสือเล่มนี้จะศึกษาวิเคราะห์การรับรองคุ้มครองสิทธิ
ในท้องฟ้ามืดเป็นพิเศษที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิติเทพ อยู่ยีนยง
ธันวาคม 2568

สารบัญ

หน้า	
คำนิยาม	III
คำนำ	V
สารบัญ	VII
สารบัญภาพ	IX

บทที่ 1. แนวคิดว่าด้วยสิทธิในท้องฟ้ามีด	1
1.1 สิทธิในท้องฟ้ามีดเป็นสิทธิประการหนึ่ง	4
1.2 สิทธิในท้องฟ้ามีดในฐานะสิทธิที่ได้รับการรับรองและคุ้มครอง	6
1.3 สิทธิอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในท้องฟ้ามีด	18
1.3.1 สิทธิในการดูดาว	20
1.3.2 สิทธิในสุขภาพ	28
1.3.3 สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี	35

บทที่ 2. การรับรองสิทธิในท้องฟ้ามีดในกฎหมายต่างประเทศ 39	
2.1 กฎหมายต่างประเทศที่รับรองสิทธิในความมีดตามธรรมชาติ	43
2.1.1 สิทธิในท้องฟ้ามีดภายใต้กฎหมายของสาธารณรัฐเช็ก	45
2.1.2 สิทธิในท้องฟ้ามีดภายใต้กฎหมายของสาธารณรัฐสโลวีเนีย	49
2.1.3 สิทธิในท้องฟ้ามีดภายใต้กฎหมายของสาธารณรัฐโครเอเชีย	51

บทที่ 3. สิทธิในท้องฟ้ามีดตามกฎหมายไทย 55	
3.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560	56
3.2 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ พ.ศ. 2535	60
3.3 พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550	62

	หน้า
บทที่ 4. ความท้าทายด้านสิทธิในท้องฟ้ามีดของประเทศไทย	65
บทที่ 5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	67
เอกสารอ้างอิง	69
ผลงานวิชาการ	83

ตัวอย่าง

ကျွန်းပြာ

บทที่ 1

แนวคิดว่าด้วยสิทธิในท้องฟ้ามืด

ท้องฟ้ามืด (Dark Sky) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของสภาวะแวดล้อมบนท้องฟ้าตามธรรมชาติในยามค่ำคืนที่ประกอบด้วยความมืดมิดตามธรรมชาติในยามค่ำคืน (Natural Darkness) และความสว่างตามธรรมชาติบนท้องฟ้าที่มีความสว่างของดาวฤกษ์ ดาวเคราะห์ และวัตถุต่าง ๆ บนท้องฟ้า (Jackson et al., 2025) ความมืดมิดตามธรรมชาติในยามค่ำคืนคงอยู่คั่นมนุษย์ชาติมาช้านาน ความมืดมิดตามธรรมชาติในยามค่ำคืนสร้างดุลยภาพของธรรมชาติเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพของสัตว์พืช และมนุษย์ และดุลยภาพเช่นนี้นี้ย่อมเป็นส่วนสำคัญของสมดุลวัฏจักรตามธรรมชาติที่เวลากลางคืนควรถูกปกคลุมด้วยบรรยากาศท้องฟ้ามืดและเวลากลางวันควรเต็มไปด้วยความสว่างด้วยแสงสว่างตามธรรมชาติ (Lima, Pinto da Cunha, & Peixinho, 2016) อย่างไรก็ตามปริมาณการติดตั้งใช้งานแสงสว่างภายนอกอาคาร (Exterior Lights) เป็นจำนวนมากในบริเวณพื้นที่ใจกลางเมืองหรือชุมชนที่มีผู้คนอยู่อาศัยย่อมก่อให้เกิดความสว่างจากการใช้งานแสงสว่างภายนอกอาคาร (Exterior Brightness) ซึ่งความสว่างเช่นนี้อาจส่องไปเรืองบนไปบนท้องฟ้าจนก่อให้เกิดสภาวะแสงเรืองบนท้องฟ้า (Sky Glow) ทำให้ท้องฟ้าถูกปกคลุมไปด้วยความสว่างไสวในยามค่ำคืนและอาจส่องไปรบกวนไปยังระบบนิเวศ ทำลายระบบความผูกพันของสิ่งมีชีวิตกับบรรยากาศความมืดมิดตามธรรมชาติซึ่งดำรงอยู่ในระบบนิเวศในเวลากลางคืน (Nocturnal Ecosystem) หนึ่ง ๆ จะประกอบด้วยพืชและสัตว์ ในพื้นที่แห่งหนึ่งที่ต้องพึ่งพาอาศัยฟ้ามืดหรือความสว่างจากท้องฟ้าตามธรรมชาติแต่ดั้งเดิม (Yakushina, 2023) เช่น ความสว่างจากดวงดาวหรือวัตถุบนท้องฟ้า เป็นต้น

ภาพที่ 1-1: ท้องฟ้ามืด (Dark Skies) ที่ปกคลุมไปด้วยความมืดตามธรรมชาติของท้องฟ้าในยามค่ำคืน เป็นมรดกทางธรรมชาติที่ตกทอดมาสู่มนุษย์รุ่นปัจจุบัน
ที่มา: Caruana, n.d.

สภาวะแสงเรืองขึ้นไปบนท้องฟ้าที่เกิดขึ้นจากการออกแบบ ติดตั้ง และใช้งานไฟส่องสว่างภายนอกอาคารในรูปแบบที่ถือเป็นการใช้งานแสงสว่างที่ไม่เหมาะสม (Inappropriate Lighting) หรือการใช้งานแสงสว่างที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Non-Eco-Friendly Lighting) ย่อมก่อให้เกิดแสงที่พุ่งขึ้นไปบนท้องฟ้า (Upward Lights) จนเกิดแสงเรืองขึ้นไปปกคลุมท้องฟ้าในเวลากลางคืนหรือก่อให้เกิดความสว่างไสวเหนือบริเวณพื้นที่ที่มีการใช้งานแสงสว่างภายนอกอาคาร (Meyer & Sullivan, 2013) แสงสว่างที่ถูกปล่อยออกจากแหล่งกำเนิดแสงสว่างภายนอกอาคาร จนก่อให้เกิดความสว่างไสวปกคลุมเมืองและทำลายบรรยากาศความมืดมืดตามธรรมชาติสามารถก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพความมืดมืดตามธรรมชาติในยามค่ำคืน หรือภาวะท้องฟ้าถูกปกคลุมไปด้วยแสงสว่างที่เป็นภัยอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ (Hufnagel, 2022) กล่าวอีกนัยหนึ่งการที่มนุษย์ พืชและสัตว์ไม่มีบรรยากาศความมืดมืดตามธรรมชาติในยามค่ำคืนย่อมสร้างความเสียหายต่อมนุษย์ชาติและสิ่งแวดล้อม (Horvath, 2010) การที่ไม่มีฟ้ามืดหรือภาวะที่ปราศจาก

บรรยากาศความมืดตามธรรมชาติที่คงอยู่คู่มนุษยชาติมาแต่ดั้งเดิมย่อมส่งกระทบต่อการทำกิจกรรมของมนุษย์ในบางกิจกรรม (เช่น กิจกรรมดาราศาสตร์ (Astronomy Activities) และทำหลายสิ่งแวดล้อมในยามค่ำคืน (Nocturnal Environment) (Münzel, Hahad, & Daiber, 2021) จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาว่ามนุษย์มีสิทธิที่จะกระทำการใด ๆ ที่ต้องอาศัยฟ้ามืดเป็นองค์ประกอบสำคัญหรือปัจจัยหลักในการทำกิจกรรมดังกล่าวได้อย่างอิสระหรือไม่ และมนุษย์มีสิทธิที่จะอยู่อาศัยในบรรยากาศฟ้ามืดที่ประกอบไปด้วยบรรยากาศความมืดตามธรรมชาติที่ส่งผลดีต่อสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์หรือไม่ แล้วสิทธิเช่นนี้ถือเป็นประโยชน์ของบุคคลที่มีกฎหมายรับรองหรือคุ้มครองไม่ให้มีการละเมิดหรือไม่ อีกทั้งสิทธิในท้องฟ้ามืด (Right to Dark Skies) ถือเป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่มีกฎหมายรับรองหรือคุ้มครองเอาไว้หรือไม่

ภาพที่ 1-2: มลภาวะทางแสงประเภทแสงเรืองบนท้องฟ้า (Sky Glow) ที่ทำลายบรรยากาศความมืดตามธรรมชาติของท้องฟ้าในยามค่ำคืน

ที่มา: Koop, 2023

1.1 สิทธิในท้องฟ้ามืดเป็นสิทธิประการหนึ่ง

ฟ้ามืดตามธรรมชาติ (Natural Dark Skies) เป็นมรดกของมนุษยชาติที่มีมาแต่ดั้งเดิม ซึ่งฟ้ามืดที่ประกอบไปด้วยความมืดมิดตามธรรมชาติและแสงสว่างจากดวงดาวหรือวัตถุบนท้องฟ้าในยามค่ำคืน ล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์ที่ธรรมชาติมอบให้แก่มนุษยชาติและมนุษยชาติก็ได้พัฒนาดาราศาสตร์ (Astronomy) เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบนท้องฟ้า แล้วใช้ประโยชน์จากการเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบนท้องฟ้าที่เราคุ้นเคย อาทิ วัฏจักรกลางวันกลางคืน การเกิดข้างขึ้นข้างแรม การเกิดสุริยุปราคา และการเกิดจันทรุปราคา หากมองฟ้ามืดในฐานะดำรงอยู่ตามธรรมชาติมาช้านาน อีกทั้งดาราศาสตร์ที่ศึกษาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบนท้องฟ้าก็เป็นมรดกของมนุษยชาติที่ตกทอดมายังชนรุ่นหลังมาช้านาน (Bernardo, 2020) ทั้งยังมีการใช้บรรยากาศความมืดมิดตามธรรมชาติมาเป็นประโยชน์การศึกษาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบนท้องฟ้าโดยที่ปราศจากปัจจัยอื่นมารบกวน เราก็จะสามารถมองวัตถุหรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบนท้องฟ้า นั่นหมายความว่ามนุษยชาติย่อมต้องพึ่งพาบรรยากาศของฟ้ามืดในยามค่ำคืนในการศึกษาดาราศาสตร์ ด้วยเหตุนี้การดูแลสภาวะแวดล้อมให้ฟ้ามืดคงอยู่คู่มนุษยชาติย่อมเป็นสิ่งจำเป็นต่อมนุษยชาติ (Posch, Hron, & Wuchterl, 2003)

นอกจากนี้ปัญหามลภาวะทางแสง (Light Pollution) นับว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณภาพของฟ้ามืดในยามค่ำคืน (Dark Sky Quality) ซึ่งคุณภาพของความมืดธรรมชาติในเวลากลางคืน (Natural Darkness at Night) อันได้แก่ สัตว์ พืช และทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่ต้องพึ่งพิงความมืดตามธรรมชาติในดำรงชีวิตหรือทำกิจกรรมอย่างปกติสุขและการใช้แสงประดิษฐ์ (Artificial Lighting) สิ่งที่มีมนุษย์ได้คิดค้นขึ้น เพื่อความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตหรือทำกิจกรรมในยามค่ำคืน คุณภาพระหว่างความมืดตามธรรมชาติและการใช้งานประดิษฐ์ (ที่อาจทำลายบรรยากาศความมืดตามธรรมชาติ) เช่นว่านี่เพื่อย่อมเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชนและความสมบูรณ์สืบไปของมนุษยชาติ อีกทั้งมลภาวะทางแสงหรือแสงสว่างที่ถูกปล่อยจากการติดตั้งใช้งานไฟส่องสว่างภายนอกอาคารที่ไม่เหมาะสมหรือไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ย่อมก่อ

ให้เกิดหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพของฟ้ามืดในยามค่ำคืน หรือสภาวะที่เกิดแสงเรืองขึ้นบนท้องฟ้า (Sky Glow) (Abdallah, 2017) หากเกิดสภาวะแสงเรืองบนท้องฟ้าเป็นเวลานานเหนือบริเวณพื้นที่ชุมชนเมืองหรือใจกลางเมืองที่มีการติดตั้งใช้งานไฟส่องสว่างภายนอกอาคาร (Exterior Lights) อย่างหนาแน่นแออัด (Ramírez et al., 2023) ก็อาจทำให้บริเวณพื้นที่ชุมชนเมืองหรือใจกลางเมืองดังกล่าวถูกปกคลุมด้วยความสว่างไสวจนทำให้บริเวณพื้นที่นั้นขาดความมืดตามธรรมชาติในเวลากลางคืน และปราศจากฟ้ามืดในยามค่ำคืน สภาวะที่แสงสว่างปกคลุมเมืองจนไปทำลายความมืดตามธรรมชาติในเวลากลางคืนย่อมเป็นภัยอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนได้ (Katz & Levin, 2016)

การพิจารณาถึงประโยชน์ของผู้คนทั่วไปในสังคมที่กฎหมายรับรองว่าฟ้ามืดหรือบรรยากาศความมืดตามธรรมชาติเป็นสิ่งจำเป็นต่อการทำกิจกรรมหรือการดำรงชีวิตของผู้คนทั่วไปอย่างปกติสุข และคุ้มครองมิให้ผู้ใดมาล่วงละเมิดหรือล่วงล้ำ รวมทั้งอาจต้องมีการบังคับการให้ผู้คนทั่วไปได้อยู่อาศัยหรือทำกิจกรรมโดยใช้ฟ้ามืดหรือบรรยากาศความมืดตามธรรมชาติโดยปราศจากการรบกวนหรือถูกทำลายบรรยากาศฟ้ามืดด้วยบุคคลหนึ่งบุคคลใด จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณา (Ścieżor et al., 2025)

ภาพที่ 1-3: ตัวอย่างของเขตอนุรักษ์ท้องฟ้ามืดในประเทศนิวซีแลนด์ ผู้คนสามารถมองเห็นแสงจากดวงดาวได้ด้วยตาเปล่า เหนือโบสถ์กูด เชพเพิร์ด (Good Shepherd) เมืองเลค เทคาโป (Lake Tekapo) นิวซีแลนด์ ซึ่งพื้นที่นี้รัฐบาลนิวซีแลนด์อนุรักษ์เอาไว้เพื่อเป็นเขตอนุรักษ์ท้องฟ้ามืด
ที่มา: Preston, 2015

1.2 สิทธิในท้องฟ้ามืดในฐานะสิทธิที่ได้รับการรับรองและคุ้มครอง

แนวคิดที่ว่าด้วยสิทธิในท้องฟ้ามืดมีรากฐานมาจากแนวคิดที่มนุษยชาติล้วนต่างพึงมีสิทธิที่จะดูดาวในเวลากลางคืนหรือศึกษาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบนท้องฟ้าในยามค่ำคืน ซึ่งสิทธิเช่นนี้ย่อมเป็นสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) นั้นหมายความว่ามนุษยชาติล้วนแต่มีสิทธิที่จะได้รับประโยชน์จากบรรยากาศท้องฟ้ามืดตามธรรมชาติที่มีมาอยู่คู่มนุษยชาติ ทั้งมนุษยชาติเองยังได้ศึกษาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบนท้องฟ้า สังเกตปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากวัฏจักรทางธรรมชาติบนท้องฟ้า แล้วถ่ายทอดประสบการณ์กับองค์ความรู้ด้านดาราศาสตร์ที่สั่งสมมาจากรุ่นสู่รุ่น (Dunn & Edensor, 2023) มนุษยชาติมีสิทธิที่จะเพลิดเพลินหรือได้รับประโยชน์จากท้องฟ้ามืดตามธรรมชาติ โดยปราศจาก

การรบกวนจากปัจเจกชนรายหนึ่งรายใดหรือคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด สิทธิเช่นนี้กำหนดมาพร้อมกับการดำรงอยู่ของมนุษยชาติที่ต้องพึ่งพิงบรรยากาศท้องฟ้ามืดตามธรรมชาติเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ หรือมีความเป็นอยู่ที่สภาวะสมดุลวัฏจักรเวลากลางวันและเวลากลางคืน (Balance of the natural day-night pattern) ที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาแต่ดั้งเดิม (Harris, 2009) เช่น สิทธิในแสงสว่างจากดวงดาว (Right to starlight) สิทธิในการเข้าถึงและได้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรม (Right to access and enjoy cultural heritage) ฯลฯ สิทธิเช่นนี้เป็นของมนุษยชาติหรือหมู่มนุษย์ทุกคน โดยรัฐหนึ่งรัฐใดหรือปัจเจกชนรายหนึ่งรายใดก็ไม่สามารถล่วงละเมิดสิทธินี้ได้ หรือกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดอันทำให้บรรยากาศท้องฟ้ามืดตามธรรมชาติถูกทำลายลงหรือลดทอนเสื่อมคุณภาพลงไป หากมีการล่วงละเมิดสิทธิเช่นนี้แล้วย่อมกระทบต่อมวลมนุษยชาติทั้งหลาย ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาในข้างต้นทำให้บรรดาองค์กรระหว่างประเทศ ตลอดจนภาคีเครือข่ายด้านดาราศาสตร์และพันธมิตรด้านการอนุรักษ์ท้องฟ้ามืดได้ร่วมมือกันเสนอแนวคิดว่าด้วยสิทธิในท้องฟ้ามืด โดยมุ่งหมายให้มีการรับรองหรือคุ้มครองสิทธิเช่นนี้อย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษรและชัดเจนแน่นอน (Scherhammer & Stone, 2011) จึงได้มีการขับเคลื่อนให้มีการจัดทำข้อตกลงหรือคำสัญญาร่วมกันว่าจะปฏิบัติการอนุรักษ์ท้องฟ้ามืดให้คงอยู่คู่มนุษยชาติตามที่ได้ตกลงกัน พร้อมกับรับรองและคุ้มครองสิทธิในท้องฟ้ามืด สิทธิข้างเคียงที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของท้องฟ้ามืดในยามค่ำคืนเพื่อประโยชน์ของมวลมนุษยชาติ สิทธิในท้องฟ้ามืดย่อมเป็นประโยชน์ที่จำต้องมีข้อสัญญาหรือความตกลงร่วมกันระหว่างประเทศในเชิงประกาศเป้าหมายในการรณรงค์ส่งเสริมท้องฟ้ามืดให้คงอยู่คู่มนุษยชาติร่วมกัน และ/หรือจำต้องมีกฎหมายภายในประเทศมารับรองหรือคุ้มครองประโยชน์ที่ประชาชนทั่วไปพึงมีพึงได้จากการมีอยู่ของท้องฟ้ามืดตามธรรมชาติ ซึ่งรัฐเองอาจมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามข้อตกลงระหว่างประเทศที่รัฐตนยอมผูกพันเป็นภาคีหรือรับหลักการของความตกลงระหว่างประเทศที่มีอยู่แล้วโดยสมัครใจด้วยเล็งเห็นว่าหลักการดังกล่าวย่อมเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนโดยแท้ ในขณะที่เดียวกันองค์กรระหว่างประเทศหรือรัฐหนึ่งรัฐใดอาจวางเกณฑ์บังคับความประพฤติ (Yakushina, 2025)

หรือควบคุมพฤติกรรมการใช้งานไฟส่องสว่างภายนอกอาคารของผู้คนในสังคม (Pothukuchi, 2025) ให้ผู้คนในสังคมไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดอันก่อให้เกิดมลภาวะทางแสงซึ่งอาจนำไปสู่การทำลายบรรยากาศท้องฟ้ามีดตามธรรมชาติ ทำให้ท้องฟ้ามีดตามธรรมชาติในยามค่ำคืนถูกรบกวนไปด้วยสภาวะแสงเรืองบนท้องฟ้า ผลที่ตามมาย่อมทำให้มนุษยชาติหรือหมู่ชนในสังคมไม่อาจมองเห็นดวงดาวได้ด้วยตาเปล่าหรือไม่อาจสังเกตปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบนท้องฟ้าได้อย่างสะดวกตลอดจนทำลายสมดุลวัฏจักรเวลากลางวันเวลากลางคืน (Liu et al., 2018) ทำให้เวลากลางคืนถูกปกคลุมไปด้วยความสว่างไสวที่เข้ามาแทนที่ความมืดตามธรรมชาติที่จำเป็นต่อสุขภาพอนามัยหรือความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ที่จะใช้ความมืดตามธรรมชาติทำให้กลไกของร่างกายหรือกิจกรรมตามธรรมชาติของมนุษย์ดำเนินไปอย่างปกติ (Dominoni & Partecke, 2015)

นักดาราศาสตร์สมัครเล่นและอาชีพต่างพยายามสร้างการขับเคลื่อน (Movement) (Marlin, 2021) ในหมู่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมดาราศาสตร์สากลเพื่อก่อให้เกิดการรณรงค์ส่งเสริมและการขับเคลื่อนเพื่อดำรงรักษาประโยชน์ของมนุษยชาติที่พึงมีพึงได้จากการดูดาวด้วยตาเปล่าหรือสังเกตปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบนท้องฟ้า (Zielinska-Dabkowska, Xavia & Bobkowska, et al., 2020) ซึ่งในเวลาต่อมาบรรดาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในด้านดาราศาสตร์ต่างก็พยายามผลักดันขับเคลื่อนให้มีการจัดทำเอกสารทางการเพื่อรับรองและคุ้มครองให้แก่มนุษยชาติสามารถได้รับประโยชน์จากท้องฟ้ามีดตามธรรมชาติในยามค่ำคืนได้ (Falchi, Bará, Cinzano, Lima, & Pawley, 2023) ตลอดจนมนุษยชาติย่อมพึงมีพึงได้ในประโยชน์จากท้องฟ้ามีดตามธรรมชาติร่วมกันได้อย่างอิสระ ในทางกลับกันมนุษยชาติก็ไม่พึงกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันไปกระทบกระเทือนถึงประโยชน์ของท้องฟ้ามีดตามธรรมชาติที่เป็นเสมือนมรดกที่ตกทอดของมวลมนุษยชาติจากรุ่นสู่รุ่น (Marín & Sánchez, 2009)

ด้วยเหตุนี้บรรดาองค์กรด้านดาราศาสตร์สากลต่างได้พยายามจัดทำความตกลงระหว่างประเทศที่จัดทำขึ้นระหว่างบรรดาองค์กรด้านดาราศาสตร์สากลด้วยกันหรือระหว่างบรรดาองค์กรด้านดาราศาสตร์สากลกับองค์การเหนือชาตินี้อำนาจ (หรือ

มีอิทธิพล) เหนือรัฐเป็นลายลักษณ์อักษรและมีสถานะเป็นเอกสารทางการในฐานะที่เป็นบันทึกลายลักษณ์อักษรแสดงเจตจำนงร่วมกันในการอนุรักษ์ท้องฟ้ามืดตามธรรมชาติให้คงอยู่คุ่มนุษยชาติเอาไว้ เป็นเอกสารทางการเช่นว่านี้เกิดขึ้นจากการที่คู่ตกลงทุกฝ่ายมีเป้าหมายร่วมมือกันในขณะที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์หรือความผูกพันในเบื้องต้น อันนำไปสู่การสร้างความร่วมมือกันในการรณรงค์ท้องฟ้ามืดตามธรรมชาติและสร้างความตระหนักรู้ให้มนุษยชาติเห็นถึงคุณค่าของการดำรงอยู่ของท้องฟ้ามืดตามธรรมชาติในยามค่ำคืน โดยเอกสารเช่นนี้อาจจะไม่มีผลบังคับในทางกฎหมายอย่างเคร่งครัดหากไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกันดังระบุเอาไว้ในเอกสาร

อย่างไรก็ตามข้อตกลงที่พาดพิงระหว่างองค์กรด้านดาราศาสตร์สากลในฐานะผู้ทรงสิทธิระหว่างประเทศ อาจแฝงเอาไว้ด้วยการประกาศสิทธิที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับนักดาราศาสตร์หรือองค์กรด้านดาราศาสตร์สากลโดยตรง ตลอดจนวางหลักการพื้นฐานของประโยชน์ที่มนุษยชาติพึงมีพึงได้จากท้องฟ้ามืดตามธรรมชาติและอำนาจที่จะได้รับประโยชน์หรือหลักประกันในการหวงกันไม่ให้ใครมาทำลายประโยชน์ของมวลมนุษยชาติร่วมกัน ดังนั้นการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างนักดาราศาสตร์หรือบรรดาองค์กรด้านดาราศาสตร์สากลย่อมนำไปสู่การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพรวมทั้งสร้างโอกาสอย่างเสมอภาคให้มนุษยชาติได้รับประโยชน์จากท้องฟ้ามืดตามธรรมชาติในยามค่ำคืน ดังปรากฏในเนื้อหาของข้อตกลงระหว่างประเทศดังต่อไปนี้

(ก) ร่างปฏิญญา Universal Declaration of Human Rights of Future Generations 1994

ร่างปฏิญญา Universal Declaration of Human Rights of Future Generations 1994 (หรือร่างปฏิญญา La Laguna Declaration 1994) (UNESCO Executive Board, 1997) ถูกบัญญัติขึ้นโดยองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) หรือ ยูเนสโก (UNESCO) ได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับ “สิทธิในโลกที่ได้รับการอนุรักษ์” หรือ “The right to a preserved Earth” ดังที่กล่าว

เอาไว้ในมาตรา 1 แห่งร่างปฏิญญา La Laguna Declaration 1994 (Article 1 of the La Laguna Declaration 1994) กล่าวคือ

“ผู้คนในรุ่นอนาคตมีสิทธิในโลกที่ไม่มีถูกปนเปื้อนและไม่ได้รับความเสียหาย รวมทั้งมีสิทธิในท้องฟ้าที่บริสุทธิ์ (Pure Skies) ผู้คนในรุ่นอนาคตย่อมมีสิทธิได้รับรู้ถึงรากเหง้าของประวัติศาสตร์ของมนุษย์ วัฒนธรรม และความผูกพันในสังคมที่ส่งผ่านมายังผู้คนจากรุ่นสู่รุ่นและส่งต่อมายังผู้คนแต่ละคน ซึ่งต่างล้วนแล้วแต่เป็นสมาชิกของครอบครัวมนุษย์อย่างหนึ่งอันหนึ่งอันเดียว”

จากเนื้อความที่กล่าวมานี้อาจเห็นได้ว่าปฏิญญา La Laguna Declaration 1994 กล่าวเป็นนัยว่ามนุษยชาติและผู้คนในรุ่นอนาคตพึงมีพึงได้ในประโยชน์จากท้องฟ้าบริสุทธิ์ ปราศจากสภาวะที่ท้องฟ้าถูกเปลี่ยนแปลงหรือถูกปนเปื้อนโดยมลภาวะ (หรือมลพิษ) ไม่ว่าจะเป็นมลภาวะทางอากาศหรือมลภาวะทางแสงที่ทำให้คุณภาพของท้องฟ้าบริสุทธิ์เสื่อมโทรมลงไป ปฏิญญา La Laguna Declaration 1994 เสมือนเป็นหมุดหมายสำคัญที่กล่าวในเชิงรับรองหรือคุ้มครองเอาไว้ว่าคนรุ่นต่อไปมีสิทธิในท้องฟ้ามีดีตามธรรมชาติหรือมีสิทธิในอากาศสะอาด แล้วปฏิญญานี้ก็วางหลักการเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน สิทธิในท้องฟ้าบริสุทธิ์สามารถถูกนำมาอ้างอิงให้มนุษยชาติกระทำการในทำนองที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดท้องฟ้ามีดีตามธรรมชาติที่เป็นมรดกของมวลมนุษยชาติแต่ดั้งเดิม หรือห้ามมิให้กระทำการปล่อยมลภาวะทางแสงในลักษณะหนึ่งลักษณะใดที่อาจก่อให้เกิดอันตรายในรูปแบบหนึ่งรูปแบบใดหรือผลร้ายในทางหนึ่งทางใดต่อมนุษยชาติ รวมทั้งเรียกร้องให้องค์กรเหนือรัฐหรือรัฐต่าง ๆ ต่อด้านการเกิดมลภาวะทางแสงที่อาจก่อให้เกิดอันตรายหรือผลกระทบต่อมวลมนุษยชาติ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าร่างปฏิญญา La Laguna Declaration 1994 ให้ความสำคัญกับการดำรงอยู่ของท้องฟ้าบริสุทธิ์เพื่อคนรุ่นต่อไปในฐานะที่คนรุ่นต่อไปเป็นสมาชิกของมนุษยชาติ แล้วคนรุ่นต่อไปก็มีสิทธิในท้องฟ้าบริสุทธิ์ด้วย ในทางกลับกันคนรุ่นปัจจุบันไม่พึงทำลายหรือประพฤติดุปฏิบัติที่ส่งผลร้ายทำให้ท้องฟ้าไม่บริสุทธิ์ มีมลภาวะมาทำลายหรือสร้างความเสื่อมถอยให้กับท้องฟ้า แล้ว

สภาวะที่ท้องฟ้าในยามค่ำคืนถูกรบกวนไปด้วยการติดตั้งใช้งานไฟส่องสว่างภายนอกอาคารที่ไม่เหมาะสมหรือการออกแบบแสงสว่างที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ย่อมส่งผลให้เกิดสภาวะที่ท้องฟ้าในยามค่ำคืนถูกปกคลุมไปด้วยความสว่างไสว ทำให้สิ่งแวดล้อมขาดความมืดตามธรรมชาติในยามค่ำคืน เหตุนี้เองไฟส่องสว่างภายนอกอาคารที่ติดตั้งใช้งานที่ไม่เหมาะสมหรือการออกแบบแสงสว่างที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมย่อมก่อให้เกิดมลภาวะทางแสง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแสงเรืองไปบนท้องฟ้า ซึ่งการใช้งานแสงสว่างภายนอกอาคารจนไปทำลายบรรยากาศความมืดตามธรรมชาติย่อมก่อให้เกิดหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพความมืดตามธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ต่อการนอนหลับพักผ่อนของมนุษย์ การใช้ชีวิตของสัตว์ในระบบนิเวศ การดูดาวหรือสังเกตปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบนท้องฟ้า เหตุนี้เองจึงควรมีการรณรงค์ส่งเสริมสิทธิในท้องฟ้ามืด ให้กลายเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่พึงจะได้รับการปกป้อง ค้ำครองหรือรับรองไม่ว่าจะเป็นเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคอันเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการดำรงอยู่ของคุณภาพของธรรมชาติที่สมควรประกอบไปด้วยความสว่างของท้องฟ้าในเวลากลางวันและความมืดของท้องฟ้าในเวลากลางคืน เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพของมนุษย์ และการดำรงอยู่ของมนุษยชาติสืบต่อไป หนังสือเล่มนี้มุ่งสร้างความตระหนักรู้ถึง “สิทธิในท้องฟ้ามืด” ที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่พึงจะได้รับในการปกป้อง ค้ำครองหรือรับรองภายใต้บทบัญญัติที่ได้กำหนดไว้ตามกฎหมายของหลายประเทศ และมุ่งส่งเสริมให้ผู้อ่านทั่วไปได้เข้าใจถึงบริบทของ “สิทธิในท้องฟ้ามืด” ที่ควรอยู่คู่มนุษยชาติต่อไป

CHIANG MAI
UNIVERSITY PRESS

ISBN 978-616-620-082-9

